

Organik olam filogenezining umumiy tavsifi

- Organik olam filogenezi yoki filogeniya (yunoncha «phulon»– avlod, «genesis» – rivojlanish) organizmlarning tarixiy rivojlanishi degan ma’noni anglatadi.

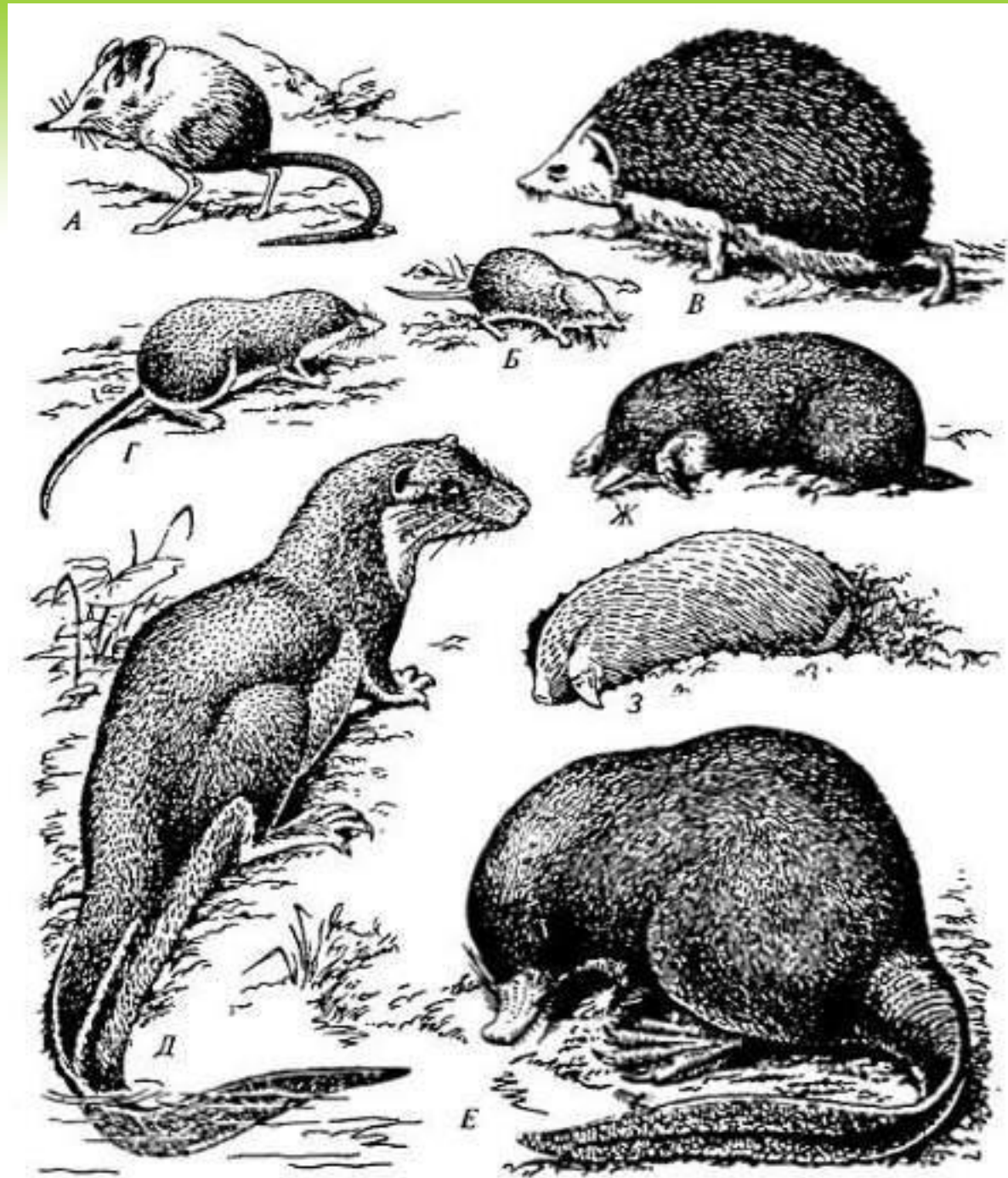
- Organik olam filogenezi organizmlarning individual rivojlanishi ontogenez bilan aloqadorlikda o'rganiladi. Ontogenez (yunoncha «ontos» – shaxsiy, individual, «genesis» – rivojlanish) deyilganda ko'p hujayrali organizmlarning zigotadan to umrining oxirigacha bo'lgan davr tushuniladi.

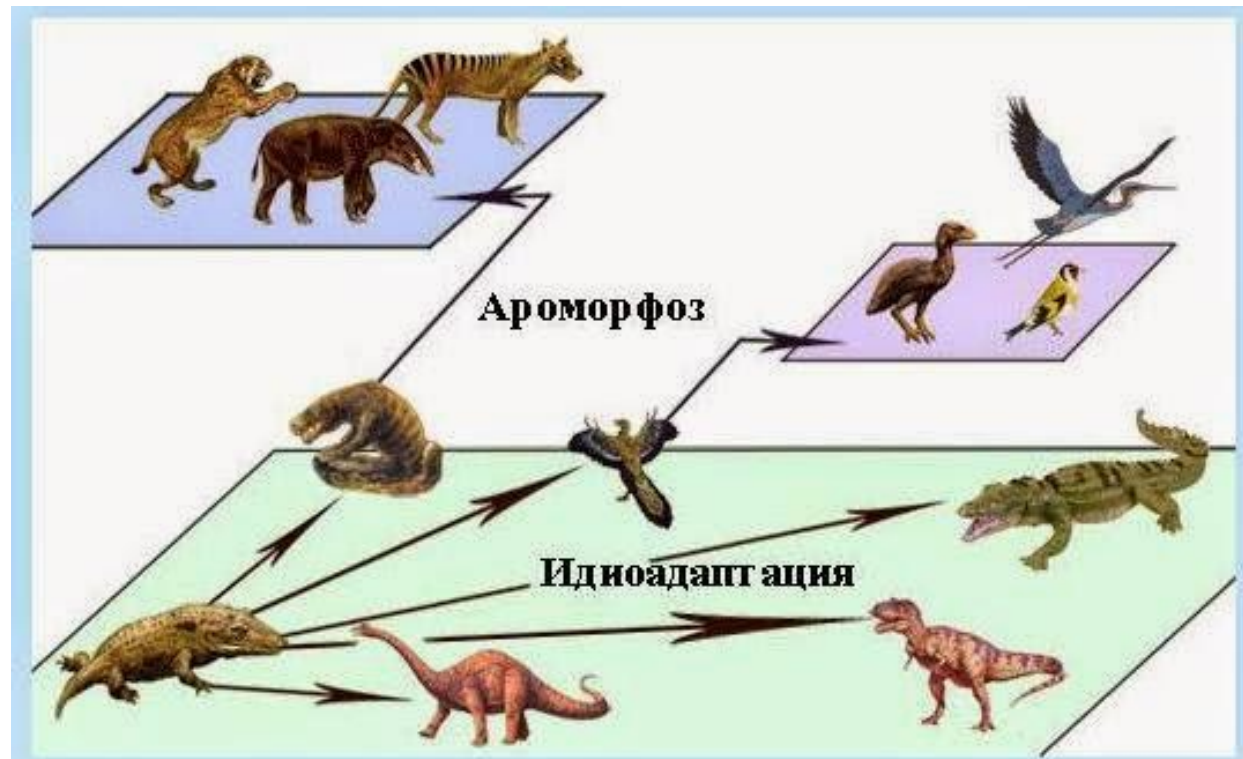
- Biologik progress quyidagi belgilar bilan koʻzga tashlanadi: turga mansub individlar oʻz avlodlariga nisbatan yashovchanligi yuqori darajada boʻlishi hisobiga ularning soni ortadi, individlar soni ortishiga bogʻliq holda mazkur individlar egallagan areal kengayadi, yangi populatsiya, ular zaminida kenja turlar, turlar va boshqa sistematik guruhlar paydo boʻladi.

- **Arogenez**
(yunoncha –
«airo» yuksalish,
«genesis» –
rivojlanish)
organizmlarning
tuzilishida yirik
o'zgarishlar –
aromorfozlarning
vujudga kelishi
bilan bog'liq
evolutsion
yo'nalish
sanaladi.

- Aromorfoz (yunoncha – «airo» – yuksalish, «morpha» – shakl, namuna) yashash uchun kurashda ancha afzalliklar yaratadi va tirik organizmlarni yangi muhit sharoitida keng arealda yashashga moslanishiga zamin tayyorlaydi.
- Organik olamning paydo bo'lishi va rivojlanishining dastlabki bosqichlarida uchta yirik aromorfoz yuzaga kelgan.

- *Fotosintez jarayonini amalga oshiradigan organizmlarning vujudga kelishi.* Yerdagi eng dastlabki tirik organizmlar geterotrof organizmlar bo'lib, atmosferada kislorod bo'lmaganligi sababli ulardagi hayotiy jarayonlar anaerob usulda sodir bo'lgan.

- *Ko'p hujayrali organizmlarning paydo bo'lishi.*
Evolutsiya jarayonida bir hujayrali organizmlardan ko'p hujayrali organizmlarning paydo bo'lishi yirik aromorfozlardan biri sanaladi. Bir hujayralilarda hayotiy jarayonlar shu hujayraning o'zida amalga ohsa, ko'p hujayralilarda hujayralarning ixtisoslashishi, ya'ni har bir hayotiy jarayonni amalga oshiradigan, shu bilan bir qatorda o'zaro aloqador va uzviy bog'langan organlar paydo bo'lgan.

- *Jinsiy ko'payishning paydo bo'lishi.* Ma'lumki, tirik organizmlar jinssiz va jinsiy usulda ko'payadi. Jinsiy ko'payishda tuxum hujayra va spermatozoiddagi irsiy axborot yangi paydo bo'lgan zigotada mujassamlashadi, yangi avlodda irsiy o'zgaruvchanlik tufayli avvalgi organizmlarga nisbatan yangi belgilarni vujudga kelish ehtimolligi yuqori bo'ladi.

- **Allogenez** –
(yunoncha «allos» –
o‘zgacha, boshqa,
«genesis» –
rivojlanish)
organizmlarda tashqi
muhit sharoitiga
moslanish jarayonida
yangi belgi-
xususiyatlar asosida
xususiy moslanish
(idioadaptatsiya)ni
vujudga keltiradigan
evolutsion yo‘nalish
sanaladi.

- Biologik progress baʼzan organizm tuzilishining soddalashuvi hisobiga ham sodir boʻladi. Filogenezda mazkur yoʻnalish katagenez deb ataladi.

- **Katagenez** – («kata» – tuban tomonga harakat, «genesis»– rivojlanish) – organizm tuzilishini umumiy soddalashuviga – umumiy degeneratsiyaga olib keladigan evolutsion yoʻnalish. Umumiy degeneratsiya, yaʼni morfofiziologik regress – organizm faol hayot kechirishi uchun zarur boʻlgan organlar sistemasining soddalashuviga yoki yoʻqolishiga olib keladi.

- Umumiy degeneratsiya biologik progressga yoʻllovchi yoʻnalish sifatida organizmlarning faol, harakatchan hayot kechirishdan passiv, kamharakat hayot kechirishga oʻtishi (parazit va oʻtroq hayot kechirishi) bilan bogʻliq holda sodir boʻladi.

- Umumiy degeneratsiya o'z ahamiyatini yo'qotgan organlarning tabiiy ravishda yo'qolishiga olib keladi va shu bilan birga organizmning energiya zaxirasidan kerakli maqsadlarda foydalanish imkoniyatini kengaytiradi. Umumiy degeneratsiya organizmlar tuzilishini soddalashtirsa ham, ularning serpushtligi va yashash muhitiga moslashganligi sababli ko'p sonli bo'lishi, arealining kengayishi, yangi sistematik guruhlarning paydo bo'lishiga, ya'ni biologik progressga olib keladi.

